

Tisková zpráva

Česká veřejnost k problematice geneticky upravených potravin – červen 2017

- ⊗ Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny je spíše nízký. Dle svého vyjádření se o geneticky upravené potraviny zajímá necelá pětina respondentů (19 %), většina občanů se o tuto problematiku nezajímá (78 %).
- ⊗ Převážná část české veřejnosti informace o genetické úpravě potravin na etiketách či popiscích potravin nekontroluje nikdy (56 %) či jen zřídka (27 %). Pouze zlomek respondentů (4 %) tyto informace kontroluje vždy a desetina (10 %) často.
- ⊗ Konzumaci geneticky upravených potravin jako bezproblémovou hodnotí čtvrtina (25 %) dotázaných a naopak jako nebezpečnou ji vidí 27 % občanů. V porovnání s názorovým rozložením v USA (Pew Research Center) vnímají Češi konzumaci jako méně bezpečnou než veřejnost v USA.
- ⊗ Zjištění, že je potravina geneticky modifikována, by ovlivnilo v jejím nákupu čtvrtinu (25 %) dotázaných. Z toho konkrétně 8 % lidí by si takovou potravinu rozhodně nekoupilo a necelá pětina (17 %) by ji spíše ze svého nákupního košíku vyndala.

Zpracovali:
Jarmila Pílecká
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Tel.: 210 310 593
Roman Hobza
Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.
hobza@ibp.cz

⊗ V červnovém výzkumu zjišťovalo CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i. postoje české veřejnosti ke geneticky upraveným potravinám. Konkrétně bylo zjišťováno, zda se respondenti o téma geneticky modifikovaných potravin zajímají. Následně zodpovídali, jak často při nákupu potravin sledují údaje o genetické úpravě potravin či složek na etiketách výrobků. Poslední částí bloku byla sada výroků týkající se bezpečnosti konzumace takových potravin, stavu vědeckého poznání jejich dopadů na zdraví člověka a nakupování geneticky modifikovaných potravin. Zpráva nabízí i srovnání některých výsledků s výzkumem Pew Research Centre¹ z USA.

Roman Hobza z Ústavu experimentální botaniky AV ČR, v. v. i. vymezuje geneticky modifikované potraviny takto: „Geneticky modifikované organismy jsou často definovány jako organismy, jejichž genetická informace byla pozměněna pomocí metod genového inženýrství. Již z této definice je jasné, že ke genetické modifikaci může docházet i jinými způsoby a vlastní modifikace genetické informace je v podstatě jedním z hlavních mechanismů celé evoluce a tudíž je v přírodě všudypřítomná. Klasické šlechtění je v podstatě takovou snahou geneticky upravit organismus, kdy šlechtitel doufá v úspěch svých experimentů. Moderní přístupy modifikace genetické informace jsou jemným, precizním a cíleným nástrojem určeným k úpravě nebo opravě genetické informace. Tyto metody prochází obrovskou revolucí a míra inovací v molekulární biologii je srovnatelná s pokrokem v informačních technologiích. Některé státy se rozhodly být silnými hráči na tomto poli a patří mezi lídry v produkci GMO potravin (hlavně USA, Brazílie, Argentina, Indie a Kanada). Současně na světě existuje jen relativně omezený počet velkých soukromých firem, které si mohou dovolit celý výzkum a vývoj GMO potravin až do stádia komerčního využití. Tato polarizace vyvolává ekonomické napětí, které je často promítnuto do legislativy jednotlivých států.“

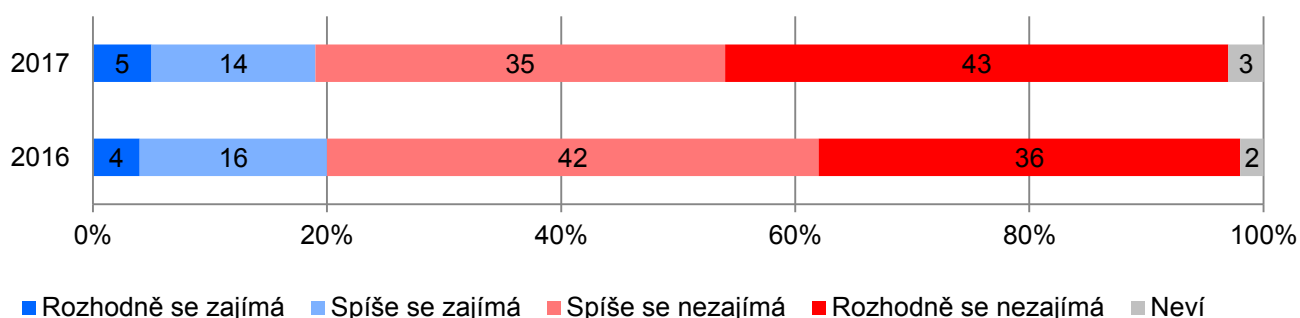
¹ <http://www.pewinternet.org/2015/07/01/chapter-6-public-opinion-about-food/>

Vyvstává otázka, jaká je hlavní úloha potravinového inženýrství v otázce potravinové udržitelnosti a pro které další globální problémy se snaží najít řešení. „Díky předpokládanému nárůstu populace na 10 miliard do roku 2050 bylo odhadnuto Organizací pro výživu a zemědělství OSN, že produkce potravin musí ve stejném období vzrůst alespoň o 70 %. Část tohoto problému lze určitě řešit promyšlenější distribucí potravin a hlavně efektivnějším bojem s chudobou. Přestože dochází v rámci konvenčního zemědělství k mnoha inovacím, které například umožňují zvýšit výnos tradičních plodin, intenzivní hospodaření již naráží na svoje limity. Nacházíme se v určitém přechodném období, kdy dochází k zásadní transformaci celého zemědělství. To souvisí nejen s již zmíněným dlouhodobým nedostatkem potravin, ale i s lokálními změnami klimatu, nedostatkem vody a znehodnocováním zemědělské půdy. Moderní metody genového inženýrství mohou být klíčem k překonání zmíněných výzev.“, popisuje Roman Hobza.

Přesuňme se nyní k tomu, jaký má česká veřejnost postoj ke geneticky modifikovaným potravinám. Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny je spíše nízký (viz graf 1). Dle svého vyjádření se o geneticky upravené potraviny zajímá necelá pětina respondentů (z toho 14 % se „spíše zajímá“ a 5 % se „rozhodně zajímá“). Většina občanů se o tuto problematiku nezajímá (78 %), přičemž více jak třetina (35 %) se spíše nezajímá a 43 % se rozhodně nezajímá.

Z hlediska časového vývoje se celkový zájem české veřejnosti o toto téma oproti minulému roku příliš nezměnil. Významněji poklesl podíl lidí, kteří se o geneticky modifikované potraviny rozhodně nezajímají a to o 7 procentních bodů. Oproti tomu vzrostl podíl lidí, kteří se o GMO spíše nezajímají.

Graf 1: Zájem české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny (%)²

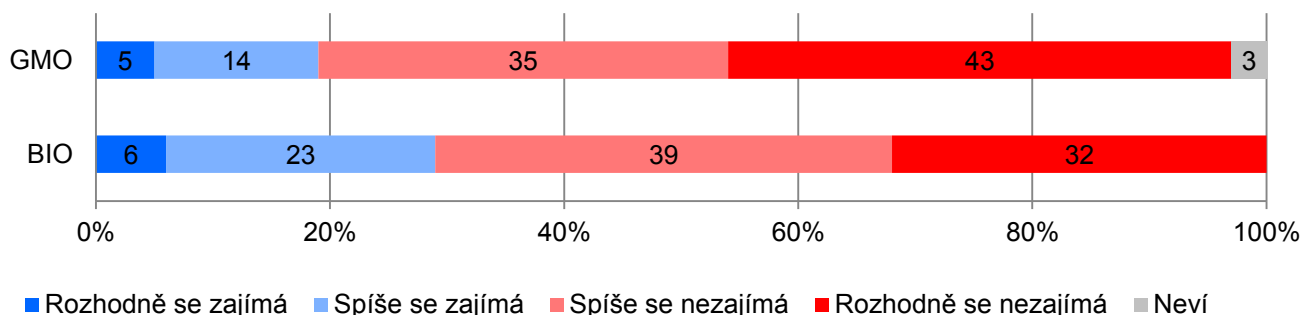
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. 6. -18. 6. 2017 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Pokud se podíváme na charakteristiky dotázaných, které je mohou dále odlišovat, zjistíme, že o problematiku geneticky upravených potravin se více zajímají lidé, kteří zároveň kontrolují informace o genetických úpravách na etiketách potravin. Zároveň zájem stoupá se stoupajícím dosaženým vzděláním respondenta. V datech dále vidíme i souvislost mezi zájmem o jinak specifické potraviny jako jsou produkty s označením „bio“, přičemž lidé, kteří se zajímají o bio potraviny, se zároveň zajímají i o problematiku GMO. Respondenti zajímající se o takto upravené potraviny zároveň častěji nesouhlasí s tím, že jejich konzumace je bezpečná a že jejich účinky na zdraví jsou zcela prozkoumané.

Pokud srovnáme zájem o geneticky upravené potraviny se zájmem o bio potraviny, vidíme, že česká veřejnost více sleduje informace o bio potravinách než o GMO. Zatímco o geneticky upravené potraviny se zajímá necelá pětina občanů (19 %), o bio potraviny projevuje zájem 29 % dotázaných. Nicméně v obou případech převažuje poměrně významně nezajímavost české veřejnosti o tyto vlastnosti potravin.

² Znění otázky: „Zajímáte se Vy osobně o geneticky modifikované, neboli geneticky upravené potraviny? Rozhodně se zajímá, spíše se zajímá, spíše se nezajímá, rozhodně se nezajímáte?“

Graf 1: Srovnání zájmu české veřejnosti o geneticky modifikované potraviny a bio potraviny (%)³

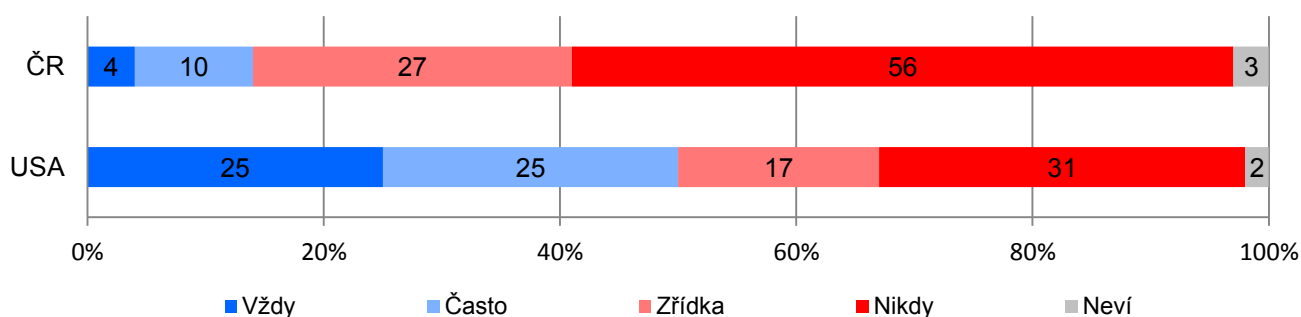

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. 6. -18. 6. 2017 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Nelze ovšem tvrdit, že by česká veřejnost pojem geneticky modifikovaných potravin neznala. Z minulého šetření z roku 2016 víme⁴, že pojem geneticky modifikovaných potravin je u dotázaných poměrně známý a většina o něm alespoň v nějaké souvislosti slyšela. Konkrétně z šetření z června 2016 vyplývá, že o geneticky modifikovaných neboli upravených potravinách neslyšela necelá pětina (18 %) dotázaných. S tímto pojmem se naopak setkala většina české veřejnosti (82 %), z toho desetina s jistotou ví, čeho se tento pojem týká, 39 % přibližně ví, co tento pojem znamená, a třetina dotázaných se s pojmem sice již setkala, ale neví, čeho se týká. Můžeme tedy říci, že i přes to, že většina české veřejnosti se s pojmem geneticky modifikovaných potravin již setkala, pouze necelá polovina (49 %) je zná i jeho význam.

Nyní přejdeme od obecného povědomí o geneticky upravených potravinách k chování dotázaných při samotném nakupování a konzumaci geneticky modifikovaných potravin. Převážná část české veřejnosti informace o genetické úpravě potravin na etiketách či popiscích potravin nekontroluje nikdy (56 %) či jen zřídka (27 %). Pouze zlomek respondentů (4 %) tyto informace kontroluje vždy a desetina (10 %) často (viz graf 4). Možné srovnání se situací v zahraničí poskytuje výzkum Pew Research Center, který byl uskutečněn v srpnu 2014 na reprezentativním výběru americké populace starší 18 let.⁵ Zde je v porovnání s českou společností významněji vyšší podíl těch, kteří informace o geneticky modifikovaných potravinách kontrolují vždy (25 %). Zároveň je v tomto výzkumu v porovnání ČR podstatně nižší podíl těch, kteří nikdy nekontrolují informace o genetických modifikacích potravin (31 %).

Graf 2: Kontrola informace o genetické úpravě potraviny na etiketě či popisku k potravíně (%)⁶

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. 6. -18. 6. 2017 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

³ Znění otázky: „Zajímáte se Vy osobně o geneticky modifikované, neboli geneticky upravené potraviny? Rozhodně se zajímá, spíše se zajímá, spíše se nezajímá, rozhodně se nezajímáte?“

⁴ <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/ostatni-ruzne/2083-ceska-verejnost-k-problematice-geneticky-upravenych-potravin-cerven-2016>

⁵ Celá zpráva z výzkumu zde: <http://www.pewinternet.org/2015/07/01/chapter-6-public-opinion-about-food/>

⁶ Znění otázky: „Jak často při nákupu potravin kontrolujete na etiketě nebo v popisku k potravíně, zda obsahuje geneticky modifikované složky nebo zda byla geneticky upravena? Možnosti odpovědí: Vždy, často, zřídka, nikdy.“

O tom, že informace o genetické úpravě potraviny nebo její složky by měla být obsažena na etiketě výrobku, je přesvědčena více než polovina (53 %) dotázaných. Zhruba pětina (24 %) si myslí, že by tyto informace na etiketě spíše měly být. Minimum dotázaných (3 %) si nemyslí, že by tyto informace měly být na etiketě výrobku. Necelá desetina je na vážkách (9 %), (viz graf 6). Reálná situace je taková, že informace na etiketách a popiscích potravin jsou upraveny předpisy v rámci European Food Safety Authority, která patří mezi instituce Evropské unie. Toto opatření přesně udává, od jakého podílu geneticky upravených potravin obsažených v potravíně je nutné tuto potravinu opatřit informací o geneticky modifikovaných složkách.⁷

Zjištění, že je potravina geneticky modifikována, by ovlivnilo v jejím nákupu čtvrtinu (25 %) dotázaných. Z toho konkrétně 8 % lidí by si takovou potravinu rozhodně nekoupilo a necelá pětina (17 %) by ji spíše ze svého nákupního košíku vyndala. 19 % respondentů by váhala, zda ji koupit či nekoupit. Pro dvě pětiny lidí by tato informace neznamenalala změnu jejich volby, přičemž 31 % by ji spíše koupilo a necelá desetina (9 %) by ji rozhodně i přes to koupila. Významně je toto rozhodnutí ovlivněno tím, zda se respondenti o problematiku geneticky modifikovaných potravin zajímají či nikoli.

Pokud jde o prozkoumání účinků geneticky upravených potravin na zdraví člověka, zde je česká společnost spíše skeptická a dopady jako prozkoumané hodnotí 27 % dotázaných. Naopak necelá čtvrtina (23 %) dotázaných nesouhlasí s tím, že by tyto účinky byly prozkoumané. 24 % dotázaných se pohybuje mezi těmito dvěma póly a poznání dopadů konzumace geneticky modifikovaných potravin na zdraví člověka vnímá jako prozkoumané spíše částečně. Zároveň významný podíl respondentů (26 %) nemá vyjasněný názor a volí odpověď „nevím“. Pro možné srovnání s výzkumy ze zahraničí lze opět použít výše zmíněný výzkum Pew Research Center, ze kterého vyplývá, že přibližně čtvrtina (28 %) občanů USA považuje dopady konzumace geneticky upravených potravin za vědecky probádané. Oproti tomu ze stejného šetření vyplývá, že 67 % si myslí, že tyto dopady nejsou ještě zcela pokryty vědeckým poznáním. Vidíme tedy, že ve společnosti USA existuje výrazněji vyšší podíl lidí skeptických k hloubce vědeckého poznání tohoto problému než v ČR.

Konzumaci geneticky upravených potravin jako bezproblémovou hodnotí čtvrtina (25 %) dotázaných a naopak jako nebezpečnou ji vidí 27 % občanů. Přibližně stejná část (25 %) české veřejnosti se pak nevyhraňuje ani jedním směrem a hodnotí konzumaci geneticky upravených potravin jako ani bezpečnou ani nebezpečnou. Významný podíl respondentů (23 %) neví, zda lze konzumaci geneticky upravených potravin považovat za bezpečnou.

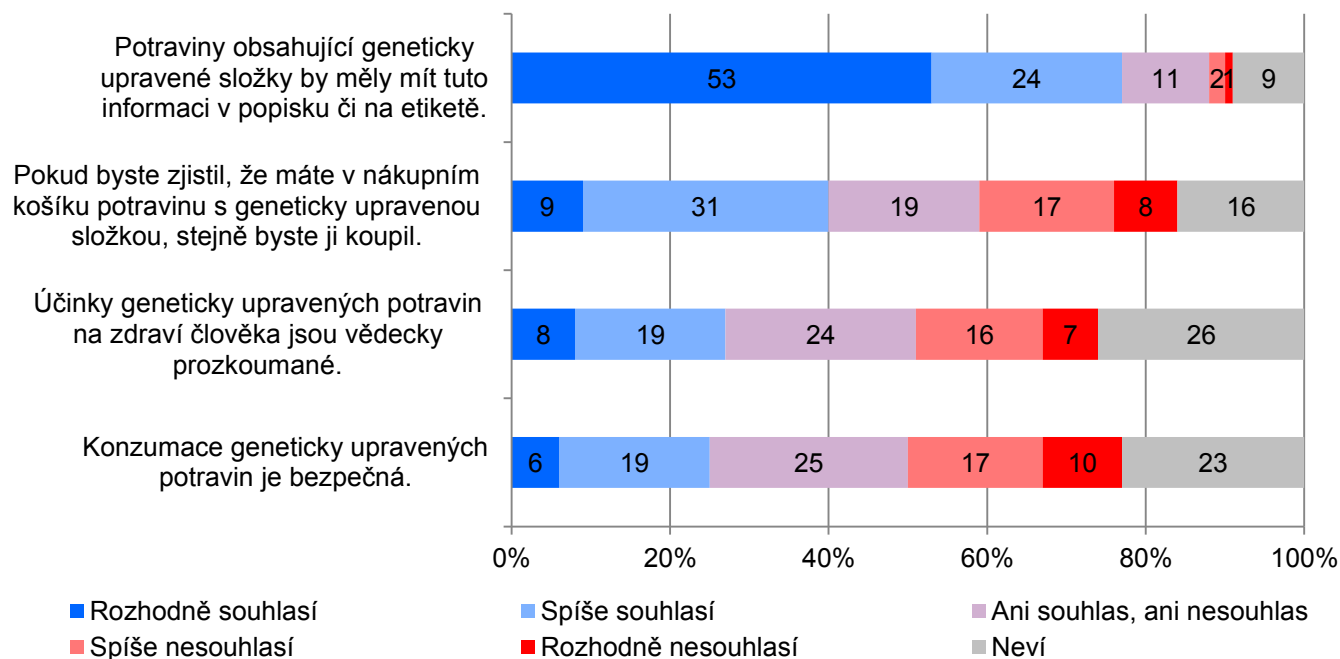
Není překvapující, že názory na bezpečnost konzumace těchto potravin jsou svázány s kontrolou údajů na etiketách potravin. Tedy lidé, kteří kontrolují údaje o geneticky modifikovaných složkách, zároveň významněji více vnímají konzumaci geneticky upravených potravin jako ne zcela bezpečnou a ani nemají důvěru v úroveň prozkoumaných účinků na člověka. V porovnání s názorovým rozložením v USA (Pew Research Center) vnímají Češi konzumaci jako méně bezpečnou než veřejnost v USA. Zde za bezpečnou považuje konzumaci geneticky upravených potravin 37 % respondentů. Je nutné ovšem brát v potaz, že rozdílné postoje ke konzumaci geneticky upravených potravin mezi USA a ČR lze vysvětlit i obecně rozdílným rámováním tohoto problému v Evropě oproti jiným částem světa, jejichž příkladem může být právě USA. Specificky genetická úprava potravin je v Evropě a USA vnímána poměrně odlišně, přičemž v USA je na ni obecně lépe nahlíženo než v evropském kontextu.⁸ „Tento fakt pravděpodobně souvisí s větším rozšířením geneticky upravených potravin v USA.“, komentuje Roman Hobza z ÚEB. I přesto ovšem převažuje i v USA názor, že konzumace geneticky modifikovaných potravin je obecně ne zcela bezpečná (57 %). Tento názor je silnější především u lidí ve věku 18 – 29 let.⁹

⁷ <http://www.efsa.europa.eu/en/topics/topic/gmo>

⁸ Gaskell, G., Bauer, M. W., Durant, J., & Allum, N. C. (1999). Worlds apart? The reception of genetically modified foods in Europe and the US. *Science*, 285(5426), 384-387.

⁹ http://www.pewinternet.org/2016/12/01/the-new-food-fights/ps_2016-12-01_food-science_3-06/

Graf 3: Výroky o geneticky modifikovaných potravinách (%)¹⁰

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 5. 6. -18. 6. 2017, 1005 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

¹⁰ Znění otázky: „Jako geneticky upravené potraviny je označováno například ovoce a zelenina, které jsou geneticky upraveny tak, aby byly více odolné vůči chorobám, rychleji rostly a jejich vzhled byl dokonalý. Do jaké míry souhlasíte nebo nesouhlasíte s následujícími výroky? Konzumace geneticky upravených potravin je bezpečná., Účinky geneticky upravených potravin na zdraví člověka jsou vědecky prozkoumané., Pokud byste zjistil, že máte v nákupním košíku potravinu s geneticky upravenou složkou, stejně byste ji koupil. Potraviny obsahující geneticky upravené složky by měly mít tuto informaci v popisku či na etiketě. Možnosti odpovědí: Rozhodně souhlasí, spíše souhlasí, ani souhlas ani nesouhlas, spíše nesouhlasí, rozhodně nesouhlasí.“

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v17-06</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>5. 6. -18. 6. 2017</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>983</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>239</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem- kombinace dotazování CAPI a PAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>PL.21, PL.23, PL.24</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>OR170907</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>7. září 2017</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Jarmila Pilecká, Roman Hobza</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Šetření postojů veřejnosti k problematice plýtvání potravinami“ <http://www.potravinav21.cz/>.